

Dr hab. Karina Banaszekiewicz-Sadowska
Zakład Filmoznawstwa i Wiedzy o Mediach
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Ocena

dorobku Pana doktora Jakuba Gortata w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego Nauk Humanistycznych w dyscyplinie Nauki o Kulturze i Religii obejmująca aktywność naukową oraz wskazane przez Kandydata główne osiągnięcie naukowe w postaci monografii *Austria's Difficult Past. Memory of National Socialism and the Filmization of Television (1960-1980)*, New York-Oxford: Berghahn Books, 2025, 338 ss. ISBN: 978-1-83695-020-2, DOI: <https://doi.org/10.3167/9781836950202>.

1. Charakterystyka drogi zawodowej i dorobku naukowego Habilitanta

Pan Doktor Jakub Gortat związał swoją drogę naukową z Uniwersytetem Łódzkim. Tam w roku 2010 otrzymał tytuł licencjata, a rok później tytuł magistra w Katedrze Badań Niemcoznawczych na Wydziale Studiów Międzynarodowych. Podstawą jego nadania stała się rozprawa *Der Beutekunststreit zwischen Deutschland und Polen. Die Verhandlungen um die Rückgabe der kriegsbedingt verlagerten deutschen Kulturgüter*. Stopień Doktora Nauk Społecznych uzyskał natomiast w ramach Interdyscyplinarnych Humanistycznych Studiów Doktoranckich UŁ w oparciu o dysertację *Polityka pamięci o niemieckich ofiarach wojny powietrznej* wydaną drukiem przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego (2015).

W przedłożonym dorobku naukowym Habilitanta, od momentu uzyskania stopnia naukowego doktora, znajdują się dwie monografie autorskie, w tym anglojęzyczna wskazana w postępowaniu jako główne osiągnięcie podlegające ocenie; tomy zbiorowe redagowane i współredagowane –2; artykuły w czasopismach branżowych publikowane po doktoracie –17; artykuły w czasopismach publikowane przed doktoratem –29; rozdziały w monografiach zbiorowych –8; udział w 7 projektach naukowych, (z których czterema kierował); a także wywiady eksperckie (2) oraz liczne działania popularyzatorskie. Wynik zainteresowania badawczego pracami Pana dr Jakuba Gortata wynosi według Research Gate 21.1, a liczba przywołań bez autocytowań 1 (stan na dzień 15.05.2026).

Pan habilitant jest członkiem czterech towarzystw naukowych: German Studies Association, Austrian Studies Association, Polskiego Towarzystwa Badań nad Filmem i

Mediami (wiceprezems oddziału w Łodzi) oraz Towarzystwa Polsko-Austriackiego, w którym pełni funkcję skarbnika. W roku akademickim 2020/2021 a potem kolejno w roku 2024 i 2025 odbył kwerendy naukowe w Insbrucku, Filmuniversität Babelsberg, Poczdamie oraz staż w Ruhr-Universität Bochum, Fakultät für Psychologie. Pan habilitant uczestniczył dwukrotnie w recenzowaniu wniosków: grantowego (zgłoszonego w konkursie Narodowego Centrum Nauki) i stypendium przyznawanego przez Austriacką Akademię Nauk. Był recenzentem 6 monografii naukowych z zakresu niemcoznawstwa i 5 artykułów naukowych drukowanych na łamach czasopism Cogent Arts & Humanities, Journal of Religion and Film, Rocznik Nauk Społecznych, Przegląd Zachodni.

Pan doktor Gortat aktywnie uczestniczy w spotkaniach naukowych: zaprezentował dotąd referaty na 29 konferencjach polskich i zagranicznych oraz kierował pracami dwóch komitetów organizujących w Uniwersytecie Łódzkim konferencje międzynarodowe. Zaowocowały one spojrzeniem na audiowizualność oraz narracje kinematografii Niemieckiej i Austriackiej z perspektywy *kina transnarodowego* oraz *kultury pamięci*. Kandydat kontynuował wypracowane stanowisko konsekwentnie, uczestnicząc w siedmiu projektach naukowych obejmujących dziedzictwo ziem źródłowo i okresowo włączonych w granice obszaru niemieckojęzycznego. Literatura, kino, telewizja, a także przedmioty należące do dziedzictwa kultury (zbiory biblioteczne tzw. „Berlinki”) były definiowane przez Habilitanta jako media i teksty historii, propagandy, stosunków sąsiedzkich, polityki, traumy, tożsamości, pamięci zbiorowej, pracy mitu i dekonstrukcji mitu... Pan doktor Gortat przyjął zatem wobec badanych zjawisk *implicite* podejście zgodne z wykładnią nauk o kulturze –traktował przedmioty, zachowania, ideacje jako równoprawne i konwencjonalne treści kultury (czytaj: wytwory należące do konkretnego kontekstu kulturowego). Choć nie zawsze wskazane założenia można uznać za autorskie tezy Habilitanta, to z pewnością są one przykładem spojrzenia z perspektywy służącej rozszerzaniu tradycyjnej problematyki badawczej (historii polityki, II wojny światowej, germanistyki etc.) z jednej strony, z drugiej zaś, aplikowaniu narzędzi badawczych dyscyplin, które –jak filmoznawstwo i medioznawstwo- pogłębiają interpretację diagnozowanych zjawisk.

2. Charakterystyka i ocena głównego osiągnięcia naukowego

Pan doktor Jakub Gortat jest badaczem sytuującym swoje zainteresowania na przecięciu studiów Austriackich i Niemieckich, polityki pamięci, historii filmu i telewizji oraz relacji

między kulturą, historią Europy i polityką po roku 1945. Jego droga naukowa pozwala zauważyć dwie istotne cechy podejmowanych aktywności –konsekwentnie wybrany obszar badawczy oraz próby przepracowania klasycznych problemów studiów niemcoznawczych z perspektyw(y) pytań współczesnej metodologii, głównie –jak sędzę- *interpretative* i *iconoc turns*, nowego historyzmu i badań transdyscyplinarnych. Wyrazistą realizację kreślonej postawy poznawczej przynosi monografia *Austria's Difficult Past. Memory of National Socialism and the Filmization of Television (1960-1980)*. Profil badawczy Habilitanta ma znaczenie, ponieważ pozwala zrozumieć zarówno temat książki stanowiącej przedmiot oceny, jak i sposób jego ujęcia. Nie jest to ani klasyczna historia filmu, ani wyłącznie studium pamięci, ani też tradycyjna monografia na temat narodowej kinematografii, lecz praca plasująca się programowo w polu „pośrednim”, między tymi obszarami. Otwarta przez Autora przestrzeń dokonuje istotnego przesunięcia –same formy medialne nie są przedmiotem jego dociekań, tutaj analiza form medialnych staje się narzędziem diagnozowania przemian obejmujących lokalne *kultury pamięci*.

Przywołana za Autoreferatem i Wykazem osiągnięć charakterystyka strategii badawczych Pana doktora Gortata ma znaczenie także z innego powodu. Temat, który podejmuje w recenzowanej tu monografii, wymaga bowiem kompetencji niejednorodnych: znajomości Austriackiej historii politycznej i społecznej, orientacji w niemieckojęzycznych debatach nad *Vergangenheitsbewältigung*, biegłości w historii telewizji publicznej, a także warsztatu filmoznawczego i mediologicznego. Filmoznawstwo dostarcza Autorowi narzędzi zdolnych uchwycić odmiennosc form, takich jak *teleplay*, *docudrama*, *documentary drama*, dramatyzowany dokument czy telewizyjna adaptacja literatury, zaś medioznawstwo ocenić ich moc komunikacyjną. Książka *Austria's Difficult Past. Memory of National Socialism and the Filmization of Television (1960-1980)* od początku sygnalizuje, że jej ambicją jest właśnie transdyscyplinarna interpretacja władna opisać, jak telewizyjne formy audiowizualne współkształtowały Austriackie zmagania z narodowosocjalistyczną przeszłością i jak czyniły to w kontekście odmiennym od zachodnioniemieckiego okresu rozliczeń z *wina ojców*.

Najkrótsza odpowiedź na pytanie: czym jest recenzowana książka? brzmiałaby następująco. Pan Jakub Gortat proponuje historyczno-medialne studium Austriackiej kultury pamięci o narodowym socjalizmie, skoncentrowane na telewizyjnych filmach i formach hybrydycznych produkowanych przez *Österreichischer Rundfunk* (ORF) oraz niemiecko-austriackich koprodukcjach zrealizowanych w latach 1960–1980. Oś wywodu stanowi teza, że w Austrii to nie kino, lecz właśnie telewizja stała się podstawowym medium stopniowego, niejednoznacznego i pełnego konfliktów procesu przepracowywania ”trudnej przeszłości” rozumianej jako: współdział Austriaków w nazizmie i jego zbrodniach, społeczna akceptacja

Anschlussu, pamięć austrofaszystów oraz powojenne strategie wyparcia i autowiktymizacji. Nota na okładce książki i wprowadzenie informują, że Autor stroni od opisu powojennych rozrachunków. Łączy natomiast historię telewizji z Austriacką *kulturą pamięci*, by na tej drodze wypełnić lukę badawczą związaną z doświadczaniem narodowego socjalizmu, a ściślej formułami, w jakich Austriacka zbiorowość pamięta czasy nazizmu.

Proponowane ujęcie należy uznać nie tylko za trafne, ale i obiecujące. Habilitant bowiem z dużą dyscypliną wskazuje i cel pracy i własny teren badawczy. Interesuje go nie tyle historia ruchu narodowo-socjalistycznego na terenie Republiki Austrii, ile *historia drugiego stopnia*, a zatem sposób, w jaki doświadczenie nazizmu zostało przekształcone w Austriackiej przestrzeni publicznej w określone narracje, figury symboliczne, praktyki komemoracyjne, inne reprezentacje kulturowe. To kolejne przesunięcie perspektywy należy, jak poprzednie, uznać za trafne i metodologicznie uzasadnione, ponieważ pozwala –m.in. za Reinhartem Koselleck’iem czy Pierrem Nora- ominąć uproszczony spór między *historią zdarzeń a pamięcią o zdarzeniach*. Więcej, Habilitant lokuje zarówno samo zjawisko „trudnej przeszłości”, jak i jej reprezentacje na poziomie społecznego i kulturowego przepracowania, jakiego na potrzeby analizy dostarcza przywołana już przeze mnie w kontekście metodologicznym Austriacka telewizja. Jej produkcje w latach 1960-1980 przechodzą proces *filmizacji*, a ufilmowaniu estetyki form telewizyjnych towarzyszy –szczególnie po roku 1968- nasilająca się eksploracja słabo obecnych dotąd na małym ekranie tematów, wśród nich zaangażowania i poparcia Austriaków dla idei narodowego socjalizmu.

Spis treści proponuje książkę zbudowaną z pięciu rozdziałów, wprowadzenia, zakończenia, bibliografii, indeksu i aneksu (dokumentującego liczbę emisji oraz telefonów widzów po wybranych emisjach). Rozdział pierwszy poświęcono Austriackiej kulturze pamięci i mediom; drugi – obrazom „trudnej przeszłości” w *docufiction*; trzeci – Axelowi Cortiemu i artystycznym dyskusjom, jakie w latach siedemdziesiątych prowadził z nazistowską przeszłością Austrii; czwarty –obecności narodowego socjalizmu w serialowej formule *Heimatfilmu* (analizowanej na przykładzie serialu *Alpensaga*); piąty – adaptacjom filmowym literatury. Już sam układ materiału ujawnia kolejne zalety monografii przygotowanej przez Pana doktora Gortata. Po pierwsze, Autor nie ogranicza się do abstrakcyjnych deklaracji i woluntarystycznych stwierdzeń, lecz prowadzi wywód od przyjętych kategorii badawczych ku konkretnym realizacjom medialnym i ich recepcji, by następnie zaproponować oparte na analizie empirii wnioski. Po wtóre, zaproponowana monografia narracja zachowuje w prezentacji problemu badawczego zarówno wyraźny porządek historyczny, jak i genologiczny.

Szczególnie istotny dla oceny wyводу o „trudnej przeszłości” i schedzie Austriaków pozostaje rozdział pierwszy recenzowanej pracy, gdzie Gortat definiuje siatkę pojęć, które

uznaje za operacyjne na potrzeby opracowania podjętego problemu badawczego. Najpierw przeto pyta: czym jest „trudna przeszłość”, jak była medializowana i jaki wkład w wyłanianie się *krytycznej kultury pamięci* w latach 1960- 1980 mieli intelektualiści, a zwłaszcza artyści. Wedle tego klucza formułuje też tezę zasadniczą swego wywodu i uznaje, że Austriacki sposób mierzenia się z nazistowską przeszłością był przede wszystkim zjawiskiem kulturowym, a nie politycznym, co odróżniało „okres rozliczeń” w Austrii i Republice Federalnej Niemiec. W przyjętej przez Autora perspektywie literatura, teatr, film i telewizja nie oferują jedynie lustrzanego odbicia historycznych przemian społecznych, lecz stają się aktywnymi instancjami rewizji utrwalonego w pamięci zbiorowej obrazu państwa. Właśnie w tym punkcie ujawnia się moc konceptualna propozycji badawczej Habilitanta. Nie zawiesza ona interpretacji zjawisk jedynie na *formach pamięci* i *pamiętania*, lecz różnicuje je jako ekspresje *lojalnego patriotyzmu*, dostrzega w nich *patriotyzm krytyczny* i *krytyczną kulturę pamięci*. W tym miejscu należy żałować, iż Pan doktor Gortat nie sięgnął po *formy zapomnienia* opracowane przez Marca Augè, by analogicznie wskazać potencjał traumy, wyparcia, komemoracji, mityzacji czy remityzacji „trudnej przeszłości” aktualizowany poprzez dyskurs Austriackiej telewizji. *Figury pamięci* wsparte *figurami zapomnienia* pełniej, jak sędzę, udokumentowałyby istotną konkluzję, którą feruje wywód Habilitanta –spór o przeszłość okresu 1960-1980 był zarazem w Austrii sporem o legitymizowane, precyzyjniej akceptowane formy identyfikacji narodowej.

Wniosek to cenny. Prowadzi Autora monografii ku kolejnym analizom i pozwala ujawnić, że powojenna pamięć o nazizmie nie stanowi w Austrii przestrzeni jednolitej. Po roku 1945 dominujący nurt *polityki pamięci* ma charakter dualny, a nawet niesie figury *mémoire* czyniące go wewnętrznie sprzecznym. Z jednej strony bowiem utrzymywała ona wyobrażenie państwa jako „pierwszej ofiary” Hitlera, z drugiej zaś podtrzymywała obraz społecznego i żołnierskiego poświęcenia Austriaków wzmacniany szacunkiem wobec weteranów Austriackiej armii. Dyskurs zestawiający figurę bohaterskiego Austriackiego żołnierza i Austrii w roli ofiary oferował równowagę, która skutkowałą amnezją zbiorową i przesłaniała traumę. Autor nazywa ten układ na kartach książki, zderzeniem *lojalnego patriotyzmu* z bardziej *krytycznymi formami pamiętania*. Dzięki zachowaniu w toku analiz wyważonej postawy w ocenie „Austriackiej winy i Austriackiej martyrologii” wywód Doktora Gotarta unika banalnej opozycji „prawda historyczna *versus* kłamstwo”, a co za tym idzie trafniej –niż zwolennicy binarnej oceny- ujmuje konflikt między konkurencyjnymi narracjami państwowości, winy i ciągłości wspólnoty.

Na tle biegunowej koegzystencji figur *ofiary* i *żołnierza* w Austriackiej *polityce pamięci* lat 50. dobrze widać racje, dla których Habilitant decyduje się przenieść ciężar badań z kina na telewizję. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych filmy austriackie coraz rzadziej –jak

wskazują źródła- podejmowały temat narodowego socjalizmu, podczas gdy ORF cyklicznie produkował dokumenty, programy publicystyczne i fikcyjne narracje dotyczące nazizmu, wojny i Holocaustu. Innymi słowy: w okresie, gdy krytyczne kino Austriackie w tej materii milczało lub oferowało szczątkowe ujęcia tematu narodowo-socjalistycznej schedy, telewizja publiczna przejęła funkcję laboratorium pamięci. Zaproponowane przez Habilitanta ujęcie należy uznać za poznawczo nośne. Pozwala ono bowiem spojrzeć na telewizję nie tylko jako na kanał dystrybucji, lecz jako instytucję formującą repertuar dopuszczalnych obrazów przeszłości, rytm ich obiegu oraz społeczny rezonans. Na przestrzeni analizowanego w monografii okresu 1960-1980 produkcje telewizyjne demonstrowały ewolucję w zakresie konceptualizacji, wyobrażania, reprezentacji i aksjologii Austriackiego nazizmu. Plusem przeprowadzonych analiz seriali telewizyjnych i filmów jest nie tylko samo rozpoznanie figur nazizmu, lecz i uporządkowany namysł nad telewizyjnymi formami wyrazu. W ciągu kolejnych czterech omawianych przez Habilitanta dekad ich rozwój staje się ekspresją zmiany pamięci i polityki pamięci o nazistowskiej przeszłości manifestowanej w kulturze Austriackiej. Rozbudowane uwagi terminologiczne Doktora Gotarta poświęcone *Fernsehspiel*, procesowi *Filmisierung*, a także rozróżnieniom konwencji gatunkowych *docudramy*, *documentary drama* i *drama documentary* nie są w ocenianej monografii dodatkiem dowodzącym wiedzy z zakresu medioznawstwa. Pełnią funkcję porządkującą. Autor pokazuje, że to właśnie przemiana telewizji – przejście od form studyjnych i bliskich teatralności do rozwiązań bardziej filmowych, dynamicznych, lokacyjnych i narracyjnie złożonych – stworzyła warunki, w których „trudna przeszłość” mogła zostać opowiedziana z nową mocą oddziaływania. *Ergo*, *filmizacja* telewizji to nie margines tyczący archeologii medium, lecz warunek konieczny dla wypracowania nowej formy zdolnej wyrazić treści budujące nowe figury pamięci publicznej.

Kolejną owocną badawczo decyzją, a nie koncertem elokwencji Habilitanta pozostaje postrzeżenie Austriackich realizacji telewizyjnych transnarodowo, czytaj: przez pryzmat strategii transnarodowych. Wydaje się ona tym bardziej uzasadniona, że omawiane w monografii filmy są Niemiecko-Austriackimi koprodukcjami, zaś model pamięci transnarodowej pozwolił uwzględnić w analizach asymetryczne relacje między Austrią a Niemcami w zakresie pamiętania nazizmu. To ważne, ponieważ pozwala zarówno uchwycić przepływy instytucjonalne, produkcyjne i estetyczne między stacjami telewizyjnymi ORF, ZDF, NDR czy BR, jak i na poziomie metody chroni wywód przed poszukiwaniem w produkcjach śladów programowego nacjonalizmu w odświeżeniu Niemieckiej i Austriackiej. Austria nie jawi się tutaj jako zamknięty pojemnik pamięci, lecz jako pole negocjacji prowadzonej z silniejszym partnerem medialnym i symbolicznym. Zarazem jednak ta sama decyzja Autora o przyjęciu optyki transnarodowej rodzi pytania: w jakim stopniu krytyczna

energia analizowanych utworów jest „Austriacka”, a w jakim współwytworzona przez Niemiecki system telewizyjny? Książka problem ten zauważa, co należy uznać za jej atut, choć jednocześnie jest to punkt, w którym czytelnik oczekuje doprecyzowania interpretacji.

Jedną z najmocniejszych stron monografii pozostaje dobór materiału audiowizualnego. Autor nie wybiera przypadkowych tytułów, lecz konstruuje czytelny ciąg przykładów. Wymienia filmy: *An der schönen blauen Donau* (1965), *Theodor Kardinal Innitzer* (1971), *Der Fall Jägerstätter* (1971), *Ein junger Mann aus dem Innviertel* (1973), dwa odcinki serii *Alpensagi* z lat 1978–1979 oraz dwa filmy z 1980 roku: *Die kleine Figur meines Vaters* i *Land, das meine Sprache spricht*. Ten zestaw pozwala prześledzić –w opinii Doktora Gortata- jak telewizja przechodzi od form hybrydowych i rekonstrukcyjnych do bardziej złożonych, pełnometrażowych narracji fabularnych i serialowych, a zarazem jak za pomocą środków wyrazu modernizowanej wizualności (języka medialnego) stopniowo narusza powojenne tabu związane z odpowiedzialnością Austriaków za zbrodnie nazizmu i ludobójstwo. Zmianę narracji telewizyjnej charakteryzuje tutaj zarówno spójność historyczna, jak i formalna. Wymienione produkcje, a szczególnie twórczość Axela Corti, sygnują drogę od struktur *patriotyzmu lojalnego* (*Der Fall Jägerstätter*) przez krytyczne formuły *docudramy* do *patriotyzmu krytycznego*; od metafizycznego zła do społecznych warunków jego narodzin (*Ein junger Mann aus dem Innviertel*); od koncepcji *(po)dzielonej winy* do kolizji pamięci, poglądów i afektów w przestrzeni telewizyjnego forum kulturowego (dyskusja wokół serialu *Alpensaga*). Telewizja w Austrii lat 70. i 80. stała się miejscem demontażu Austriackiego *mitu ofiary* i *figur niewinności*, miejscem, gdzie pokolenie dzieci pyta o uwikłania pokolenia ojców w nazizm, a dialog pokoleń o winie wyraża zderzenie fotografii z rodzinnymi albumów, opowieści z dynamiką telewizyjnego obrazu niosącego pamięć zdarzeń legitymizowanych przez państwo (*Die kleine Figur meines Vaters*), a wreszcie miejscem, gdzie pamięć krytyczna o nazizmie ustępuje pola nostalgii i re-mityzacji Austrii w roli ofiary (*Land, das meine Sprache spricht*). Słowem, w propozycji badawczej Pana doktora Gortata telewizja pozostaje forum i przestrzenią negocjacji dla pamięci konkurencyjnych, na którym ścierają się stanowiska liberalne i konserwatywne, krytyczne i nostalgiczne. Dynamikę społeczną polityki pamiętania o Austriackiej „trudnej przeszłości” oddaje w swej istocie rzeczywista złożoność medialnych praktyk pamięci obserwowana w okresie 1960-1980 oraz obieg społeczny narracji gwarantowany przez owe praktyki.

Tezy Habilitanta w rozdziałach analitycznych wspiera imponująca dokumentacja źródłowa –którą pozyskał w archiwach ORF, ZDF, BR, NDR i Deutsches Rundfunkarchiv oraz innych placówkach- w postaci materiałów archiwalnych, danych emisyjnych, artykułów prasowych, książek autorów Austriackich i Niemieckich, a także z rozmowy z Peterem

Turrinim. Podziękowania zawarte w monografii nie są jedynie kurtuazyjnym elementem procesu edytorskiego i tekstem zalecającym. Informacją one wyraziście, że książka została zbudowana na materiale rozproszonym, trudnym i w dużej mierze niedostępnym bez szeroko zakrojonej pracy archiwalnej. To obrazuje tryb pracy Pana doktora Gortata, a nade wszystko podnosi wiarygodność ustaleń czynionych przez niego w monografii.

Pora na podsumowanie. Chcę wierzyć, że przywołana wielość metod wykorzystanych przez Autora nie jest czystym popisem erudycji –dodam, że erudycji imponującej – lecz wynika z gruntownego rozpoznania przedmiotu poddanego badaniu. Telewizja jako medium, pamięć jako praktyka kulturowa, narodowy socjalizm jako wydarzenie graniczne, a wreszcie Austriacka powojenna autopercepcja jako konstrukcja polityczno-symboliczna nie poddają się opisowi stosującemu jeden tylko zestaw narzędzi. Oto przesłanka nowego historyzmu, dla której –jak się wydaje- książka korzysta zarazem z historii mediów, studiów nad pamięcią, filmoznawstwa, teorii recepcji i analizy transnarodowej. Trudno o jednoznaczne orzeczenie w tym względzie, ponieważ liczba opracowanych materiałów decyduje o okrojeniu przez Autora uwag dotyczących metody. Wywód Habilitanta najbardziej przekonujący jest dla mnie tam, gdzie te perspektywy pozostają ze sobą sprzężone i gdzie pojęcia wykonują realną pracę interpretacyjną.

Oczywiście, lektura krytyczna obok niedosytu podsuwa też pytania. Pierwsza uwaga dotyczy skali i nośności tezy, że Austriackie mierzenie się z nazistowską przeszłością było „przede wszystkim” zjawiskiem kulturowym, a nie politycznym. Teza to mocna, inspirująca i na potrzeby tej książki zapewne funkcjonalna, lecz zarazem wymaga nieustannego dookreślenia, by nie redukować faktycznej złożoności Austriackiego pola politycznego w omawianym okresie. Druga wątpliwość wiąże się z reprezentatywnością wybranego materiału audiowizualnego. Omawiane realizacje są bez wątpienia ważne, ponieważ jednak stanowią wynik arbitralnej selekcji, każdy bazujący na nich wniosek ogólny na temat historii telewizji Austriackiej budzi wątpliwość tyczącą jego operacyjnej mocy w odniesieniu do innych produkcji emitowanych na srebrnym ekranie w latach 1960-1980. Autor częściowo kompensuje ten niepokój czytelnika danymi tyczącymi emisji i recepcji omawianych filmów o *trudnej przeszłości*, niemniej przedstawiona w monografii historia telewizji Austriackiej wciąż stanowi zarzewie do dalszej dyskusji. Trzecia kwestia dotyczy zderzenia pamięci Austriaków i Niemców o narodowo-socjalistycznej przeszłości i jej reprezentacjach zapomnianych, obecnych, aktualizowanych w pamięci zbiorowej. Skoro wszystkie omawiane w monografii filmy są koprodukcjami, to pytanie o stopień nasycenia ich lokalnymi treściami i obecność tożsamości Austriackiej jako krytycznego impulsu figuracji pamięci „trudnej przeszłości” pozostaje stale otwarte. Przywołane tu kwestie nie są jednak zarzutami zdolnymi osłabić

wywód prowadzony w monografii, to raczej ślady jej produktywności – dowody, że wchodzi ona w obszar pytań wciąż istotnych. Część z nich uważny czytelnik odnajdzie w poprzedniej monografii autorstwa Pana Doktora Gortata *Niemiecka polityka pamięci wobec ofiar wojny powietrznej* (która przynosi namysł nad traumą marginalizowaną przez resztę Europy i która ujawnia jej trwające w pamięci Niemców pokłosie i zestawia z Niemiecką pamięcią o „wypędzeniach”), inne w publikowanych przez niego artykułach.

Monografia *Austria's Difficult Past: Memory of National Socialism and the Filmization of Television (1960–1980)* stanowi ważny wkład w badania nad współczesną kulturą. Dokumentuje proces figuracji „trudnej przeszłości” i dowodzi, że przepracowywanie trudnej przeszłości nie dokonywało się w Austrii ani wyłącznie ani przede wszystkim na poziomie oficjalnych deklaracji państwa, lecz w znacznej mierze w przestrzeni kulturowej, gdzie telewizja publiczna stała się forum sporów o winę, odpowiedzialność, mit niewinności i możliwość krytycznego patriotyzmu. Autor łączy w swoim studium pamięciologicznym pracę pojęciową, analizę form medialnych oraz rzetelną kwerendę archiwalną. Oferuje spójny model interpretacyjny zakotwiczony w perspektywie badań nad kulturą i mocno osadzony w materiale źródłowym. Proponuje i otwiera pole dla dalszych debat o roli mediów w przepracowywaniu przeszłości obciążonej traumą: przemocą, współudziałem i wyparciem. Nawet jeśli niektóre zawarte w monografii rozpoznania wymagają rozwinięcia lub dopełnienia, pozostaje faktem, że czytelnik ma do czynienia z pozycją oryginalną i zapełniającą lukę poznawczą na polskim rynku wydawniczym. Wraz z pozostałymi pracami Pana doktora Gortata składa się ona na dorobek tyleż bogaty, co wskazujący na dojrzałość i samodzielność myślenia badawczego, a także stały progres wiedzy, za którym stoi konsekwentny rozwój umiejętności należących do warsztatu naukowego współczesnego humanisty.

Powyżej wskazane względy pozwalają mi głosować za dopuszczeniem Pana Doktora Jakuba Gortata do kolejnego etapu postępowania i wnioskować o nadanie stopnia naukowego Doktora Habilitowanego Nauk Humanistycznych w dziedzinie Nauk o Kulturze i Religii.

Z poważaniem

Karina Banaszkiewicz-Sadowska

Banaszkiewicz B.S.